

Bilaga A Översikt över skillnader avseende olika organisationsformer för samverkan inom VA-sektorn

Författad av Mattias Haraldsson, Ekonomihögskolan i Lund.

Organisationsformer för samverkan

Under de senaste två decennierna har det skapats många nya gemensamma samverkansorganisationer och kommunerna har valt att använda hela paletten av juridiska former för sin samverkan. Det finns flera olika sätt att samverka, men de organisationsformer som används är framförallt bolagsformen, kommunalförbundet och den gemensamma nämnden. I tabell 1 nedan visas den generella utvecklingen (tabellen är hämtad från Rapport 2016:24: *Kommunal samverkan inom avfallssektorn. Erfarenheter och utvecklingstendenser.*)

Tabell 1 Samverkansorganisationer

	Kommuner som helhet	
	Antal 1997	Antal ² 2013
Kommunalförbund	Ca 50	185
Gemensam nämnd	0	150
Gemensamt bolag	< 100	357

Tabellen visar att gemensamma bolagsstrukturer (kan organiseras på många olika sätt) är vanligast i Sverige, medan det finns ungefär lika många kommunalförbund som gemensamma nämnder. Anledningen till att det fanns 0 gemensamma nämnder 1997 var att formen infördes då.

När det gäller specifikt VA, ser det lite annorlunda ut. Även inom VA-sektorn samverkar de flesta genom bolagsformen. Ca 90 kommuner samverkar genom bolag, 30 stycken genom kommunalförbund och 11 kommuner genom gemensam nämnd. Vidare går det att skilja på hur kommunerna väljer att samverka. En del kommuner väljer att endast samverka avseende driften, medan andra också samordna huvudmannskapet till samma organisation.

Utmärkande skillnader mellan olika samverkansformer

Observera att kommunalförbund, kommunala bolag och gemensamma nämnder i detalj kan organiseras på många olika sätt, vilket kan motverka vissa nackdelar och/eller stärka vissa fördelar med respektive form. Nedan syftar endast till att ge en översiktlig bild över skillnader mellan formerna.

En första distinktion kan göras mellan bolag och kommunalförbund/gemensam nämnd. Kommunalförbund och gemensam nämnd är offentligrättsliga former som regleras i kommunallagen. Fördelen kan anses vara att formerna möjliggör demokratisk förankring. Bolagsformen är en privaträttslig organisationsform med tillhörande styrelse. Fördelen anses vara att organisationsformen är självständig, stärker ett operativt styre samt att i styrelsen kan sakkunniga anlitas.

En andra distinktion kan göras mellan organisering av huvudmannskapet. Kommunalförbund och bolag (100 % ägda av kommunerna) är egna juridiska former, kan äga VA-tillgångar samt kan vara formell huvudman. Fördelen är att organisationsformerna kan, i stort sett, hantera alla

huvudmannafrågor förutom beslut om taxa (fortfarande kommunfullmäktige) i samma organisation där VA-kompetensen finns. Eftersom formerna möjliggör formellt huvudmannaskap kan också hela VA-ekonomin ligga i organisationerna, dvs. ansvaret för resultat- och balansräkning. Det ekonomiska ansvaret avgränsas och tydliggörs.

Den gemensamma nämnden är inte egen juridisk form, och bygger därför på organisering i en värdkommun. Fördelen är att det är en enkel form för samverkan, lämplig för att organisera drift samt lämplig för att samverka mellan få kommuner. När det gäller VA försvårar formen för helhetssyn och en total bild över VA-ekonomin då resultat- och balansräkning för VA redovisas hos de samverkande kommunerna. Anledningen är att den gemensamma nämnden inte kan äga VA-tillgångar och kan inte ta på sig det formella huvudmannaskapet. Vidare återfinns VA-kompetensen hos en kommun och inte hos den andra, vilket skapar ett organisatoriskt avstånd mellan det formella huvudmannaskapet och VA-kompetensen. Liknande nackdelar uppstår vad valet av bolag och kommunalförbund om dessa organiseras som driftorganisationer.

Även om bolagsformen är den dominerande formen för samverkan inom VA, så är trenden att kommunalförbundet ökar i popularitet. Anledningen är sannolikt att den möjliggör ett tydligt politiskt styre samtidigt som VA-ekonomin kan avgränsas från övrig kommunal ekonomi. Vidare är det relativt enkelt att ansluta nya medlemmar.